

Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi
Journal of History Culture And Art Research

E-ISSN: 2147-0626 CİLT/VOLUME: 14 • SAYI/ISSUE 2 • (ARALIK/DECEMBER): 233-250

II. SELİM DÖNEMİNDE KIBRIS'IN FETHİ: RUHA (URFA) SANCAĞI'NIN STRATEJİK KATKILARI VE ASKERÎ ORGANİZASYON ROLÜ

The Conquest of Cyprus During The Reign of Selim II: The Strategic Contributions and Military
Organization Role of The Sanjak of Ruha (Urfa)

Murat Polat

Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih
Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

Asst. Prof. Dr., Kahramanmaraş İstiklal University, Faculty Of Humanities And Social
Sciences, Department Of History, Kahramanmaraş, Türkiye

osmaniyelimuratpolat@gmail.com

 0000-0001-8089-5876

Makale Bilgisi/Article Information

Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 17.10.2025

Kabul Tarihi / Accepted: 19.12.2025

Yayın Tarihi / Published: 19.12.2025

Atıf: Polat, Murat. "II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü". *Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi* (TAKSAD) 14/2 (Aralık 2025), 233-250

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17984541>

Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Yayıncı/Publisher: Karabuk University • <https://dergipark.org.tr/tr/pub/taksad>

II. SELİM DÖNEMİNDE KIBRIS'IN FETHİ: RUHA (URFA) SANCAĞI'NIN STRATEJİK KATKILARI VE ASKERİ ORGANİZASYON ROLÜ

Öz:

Osmanlı Devleti sefer hazırlıkları için ihtiyaç duyduğu işe, silah ve insan gücünü sancak bey ve kadılarına hükümler göndererek talep ederdi. İlgili sancak bey ve kadısı da sefer için talep edilen ihtiyaç maddelerini sefere gönderirdi. Sefer organizasyonu için taşradan talep edilenlerin gönderilmemesi durumunda sancak idarelerinden bu durumun sebebi sorulur ve sefer için gerekli görülen silah, işe ve insan gücünün gönderilmesi tekraren ve te'kiden emredilirdi. Kıbrıs Adası Doğu Akdeniz'de bulunan önemli bir adaydı. Kıbrıs Adası'nın stratejik konumunun Osmanlı Devleti açısından önemine değinilmiş ve adanın fetih sırasında Venedik Devleti'nin hâkimiyetinde olduğu açıklanmıştır. Kıbrıs Adası'nın Osmanlılara teslim edilmesi konusunda Osmanlı Devleti'nin girişimlerinin reddedilmesi sebebiyle sefer başlatılmıştır. Seferin başlamasıyla birlikte Osmanlı Devleti birçok sancağına askerî mühimmat, insan gücü ve aletler temin ederek göndermesini emretmiştir. Özellikle 8-14 numaralı Mühimme Defterlerinde Kıbrıs'ın fethi ile ilgili birçok belge vardır. Bu belgelerden Kıbrıs-Ruha bağlamını ortaya koyan belgeler transkript edilmiş ve incelenmiştir. Bu incelemeler sonucu Kıbrıs Adası'nın fethedilmesinde Ruha sancağının etkisini anlatan vesikalar açıklanmaya çalışılmıştır. Osmanlı Devleti Kıbrıs seferinde Ruha sancağından lağımçı ve nakkâb istemiştir. Osmanlı Devleti'nin Ruha sancağından Kıbrıs seferi için istediği savaş malzemeleri ile ilgili bilgi ve ipuçları Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı'nda bulunan Mühimme Defterlerindeki bazı hükümler içerisinde yer almaktadır. Bu çalışmada Kıbrıs Adası'nın fethine gerekçe olan sebepler ortaya konulduktan sonra bir sancak olan Ruha'dan Kıbrıs seferi için istenilen silahlar ve lağımçılar ortaya konulacaktır. Ruha'da bulunan nakkâb tımarları ve seferde yer alan Ruha tımarlı sipahilerine verilen terakkiler açıklanarak mevcut literatüre katkı sağlanmış olacaktır.

Anahtar kelimeler: Osmanlı Devleti, Kıbrıs, Kıbrıs kuşatması, Ruha sancağı, Lağımçı.

THE CONQUEST OF CYPRUS DURING THE REIGN OF SELİM II: THE STRATEGIC CONTRIBUTIONS AND MILITARY ORGANIZATION ROLE OF THE SANJAK OF RUHA (URFA)

Abstract:

The Ottoman Empire requisitioned provisions, weapons, and manpower for its campaign preparations by issuing decrees to the sanjak governors and kadıs. The relevant sanjak governor and kadı would then send the requested resources to the campaign. If the requested provisions were not supplied, the reasons for this would be inquired of the sanjak administrations, and the delivery of the necessary weapons, provisions, and manpower would be repeatedly and insistently ordered. Cyprus was a significant island located in the Eastern Mediterranean. The strategic importance of Cyprus for the Ottoman Empire was emphasized, and it was stated that the island was under Venetian rule at the time of its conquest. The Ottoman Empire's efforts to ensure the peaceful handover of Cyprus were explained, but since these attempts were rejected, a campaign was initiated. With the commencement of the campaign, the Ottoman Empire ordered many sanjaks to provide military equipment, manpower, and tools for the campaign. Registers numbered 8-14 contain many documents related to the conquest of Cyprus. Among these, documents revealing the Cyprus-Ruha connection were transcribed and examined. As a result of these examinations, efforts were made to explain the documents that highlight the impact of the Ruha Sanjak in the conquest of Cyprus. The Ottoman Empire requested sappers (lağımçı) and tunnelers (nakkap), who were soldiers specializing in undermining fortifications, from the Ruha Sanjak for the Cyprus campaign. Information and clues regarding the military supplies requested from Ruha for the Cyprus campaign are found in some decrees within the Mühimme Defters located in the Ottoman Archives under the Presidency of the State Archives. In this study, after presenting the reasons for the conquest of Cyprus, the weapons and sappers requested from Ruha, as a sanjak, for the campaign will be discussed. The tunneling timars in Ruha and the promotions granted to the timar-holding sipahis of Ruha who participated in the campaign will be explained, contributing to the existing literature.

Keywords: Ottoman Empire, Cyprus, Siege of Cyprus, Sanjak of Ruha, Sapper.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

Giriş

Bu makalede, Kıbrıs adasının fethinde, Ruha (Urfa) sancağının rolü, Kıbrıs Adası'nın fethinde ağırlığı ve bir idarî birim olarak buradan sefere katılan görevlilerin özellikle Magosa Kalesi'nin düşmesindeki yeri, Mühimme Defterleri ışığında değerlendirilmiştir. Kıbrıs Adası'nın fethinde, Ruha-İstanbul arasındaki iç bürokrasi trafiği, Kıbrıs adası için Ruha yerel yönetiminin ne tür fedakârlıklarda buldukları, taşranın Merkez karşısındaki tutumu, merkezin taşradan talepleri, bürokratik yazışma zinciri çerçevesinde, açıklığa kavuşturulmaya çalışılacaktır.

Makalenin konusu, Ruha sancağının fethi yapmış olduğu katkıdır. Ancak, makalenin daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, Kıbrıs adasının kısa bir tarihi, Venedikli Kıbrıs ile Osmanlı Devleti ilişkileri, Kıbrıs seferinin sebepleri, Lefkoşa'nın fethi gibi konulara değinilmiştir. Arkasından makalemizin kalbi olan bir idarî birim olan Ruha sancağının hükümet merkezinden gelen emirler doğrultusunda Kıbrıs Adası'nın fethinde sunmuş olduğu hizmetler ortaya konulmuştur. Ruha'dan lağımçı ve nakkab talepleri ve bunların gönderilmesi ile ilgili olaylar Mühimme Defterine ait belgeler ışığında açıklanmıştır.

1. Kıbrıs Adasının Kısa bir Tarihçesi

Kıbrıs Adası, Akdeniz'in suları ile çevrilmiş cesim bir adadır. Bu ada, Doğu Akdeniz deniz ticaret yolunun tam kalbinde yer almaktadır. Tıpkı Braudel'in ifade ettiği gibi

" Akdeniz adaları, yaygın kanının aksine hem sayıca fazla hem de önemli ölçüde büyük boyutlara sahiptir. Sardinya, Sicilya, Kıbrıs, Girit ve Rodos gibi geniş yüzölçümlü olan bazıları, minyatür kıtalar niteliği taşır. Daha küçük adalar ise komşu coğrafyalarla birleşerek takımadalar veya ada grupları oluşturur. Bu adalar, büyüklüklerinden bağımsız olarak, uzun deniz rotalarında zorunlu uğrak noktaları teşkil etmeleri ve aralarında seyrüsefer için tercih edilen nispeten sakin su yolları sunmaları sebebiyle stratejik bir öneme sahiptir."¹

Kıbrıs, konumu gereği, Anadolu'ya hâkim, Suriye'ye nâzır, Mısır'a bakan vechesi ile dikkat çeker bir durumda idi. Bu cesim ada, bir süreliğine de İslam toprakları arasına katılmıştır. Müslümanlar Suriye, Mısır ve Anadolu üçgeninde bulunan Kıbrıs Adası'na mescitler, medreseler yapmışlar ancak daha sonra adayı muhafaza edememişler; ada, Gayrimüslimlerin eline geçmiştir. Ebussuûd Efendi (ö. 1574), adanın bir vakit Müslümanlar eline geçmesi, buralara mescitler ve medreseler yapmaları, bu mescit ve medreselerin Gayrimüslimlerce yakılıp yıkılması sebebiyle adanın fethine fetva vermiştir.² Makalenin "Kıbrıs Seferinin Sebepleri" bölümünde söz konusu fetvayı ve kritiğini yapmaya çalışacağız.

Kıbrıs Adası'nın Osmanlı Devleti açısından önemini anlayabilmek adına, kısaca Kıbrıs tarihine değinmekte yarar görüyoruz. Kıbrıs Adası, Braudel'in ifadesi ile "Doğuda Kıbrıs, yolun sonundadır, savunması güç ve halkı güvenilir değildir. Ada, tıpkı Rodos gibi, Anadolu'ya çok yakındır ve böylece Türklerin insafına kalmıştır." Braudel, eserinin birinci cildinde de "Rum yerliler bir kez daha efendilerine ihanet etmişlerdir, Kıbrıs'ta ve daha sonra Girit'te olduğu gibi."³ ifadelerini Kıbrıslı Rumlar için tereddüt etmeden kullanabilmiştir. Oysa Braudel'in "halkın güvenilir olmadığı" tezi belki Ortodoks Hristiyan olan halkın, Latin baskısından kurtulmasından başka bir şey değildi. Halk aslında Kıbrıs'ın fethi ile din ve dil özgürlüğüne kavuşmuştur.⁴

Kıbrıs Adası, Bizans Devleti'nin egemen olduğu bir ada idi. Ada 654 yılında Hz. Osman döneminde Şam valisi Muaviye'nin de katıldığı bir seferle fethedilerek Müslümanların hâkimiyetine girmiştir. Ada,

¹ Fernand Braudel, *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası* (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1989), 2/87,88.

² Peçevî İbrahim Efendi, *Tarih-i Peçevî* (Eserin bulunduğu yer: University oh Toronto DR 511 p33 V 1., ts.), 1/486.

³ Braudel, *Akdeniz Dünyası*, 1989, 2/133.

⁴ Bahargül Ataş, "Kıbrıs Fethi'nde Sanatsal ve Düşünsel Boyutuyla St.Nicholas Katedrali", *Tarihte Kıbrıs I*, ed. Osman Köse (Kıbrıs: Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017), 575.

daha sonra vergi vermek istememiştir. Bu nedenle, ada Harun Reşid (756-809) tarafından yeniden kuşatılmıştır. Ancak Bizans İmparatoru Nikefor Fokas, adayı yeniden almıştır. Kıbrıs Adası, Haçlı Seferleri sırasında İngiliz Kralı Arslan Yürekli Rişard tarafından Bizans'tan alınmış, ancak ada Templier şövalyeleri tarafından İngiltere Kralı Arslan Yürekli Rişard'dan geri alınmıştır.⁵

Sultan I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in (1192-1196, 1205-1211) H. 3 Şaban 603 / M. 5 Mart 1207 tarihinde Antalya'yı fethetmesi ile birlikte Kıbrıs ile sıkı ilişkiler tesis edilmiştir.⁶ I. İzzeddin Keykavus'un saltanatı döneminde Kıbrıs Kralı Hugues ile önemli ticaret anlaşmalarına imza atılmıştır.⁷

Ada bir süre Lusignan sülalesi mensuplarınca idare edilerek üç asır egemenliklerini devam ettirdiler. Ada, H. 894-895 / M. 1489 tarihine gelindiğinde Venediklilerin eline geçmişti. Kıbrıs Adası, Lusignan sülalesi yönetiminde iken bir donanmaya sahipti. Sülale, ellerinde bulunan bu donanma ile kendi gibi bir Akdenizli olan, Anadolu ve Suriye sahillerini tehdit etmiştir. Akdeniz'in birbirine komşu ve birbirine bakan, bu kara parçalarından Kıbrıs, fırsatını bulduğu zaman, etrafının Akdeniz'in tuzlu sularıyla çevrili oluşunu fırsat bilerek, korsanlık faaliyetlerine girişmiştir. Nihayet Kıbrıs Adası'nın tehditlerinden bıkan Memluklar, Kıbrıs'ı 1426 tarihinde fethetmeyi başarmışlardır.⁸ Akdeniz'in tüccar milleti olan Venedikliler, Kıbrıs Adası'nın yönetimini 1489 tarihinde ele geçirdiler. Kıbrıs Adası, Venedik idarelerinde bir meclis tarafından idare edilmeye başlanmış ancak Venedik idaresindeki Kıbrıs, Memluklara vergi vermeye devam etmiştir.⁹

Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Mısır'ı fethettiğinde daha Kahire'de iken Kıbrıs'ın Memluklara verdiği vergiyi, Osmanlı Devleti'ne vermesini istemiş ve bu vergiyi Kıbrıs'tan almak için Silahdarlar Kethüdası Ali Ağa'yı Kıbrıs'a yollamıştı.¹⁰

Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs ile alakası yalnızca coğrafi yakınlıkla ilgili değildir. Kıbrıs, tuz, pamuk ve şeker açısından önemli bir adaydı.¹¹ Kıbrıs beyleri, Osmanlı sultanlarına adada yetişen doğanları sunmaktaydılar.¹² Sultan II. Selim Han'ın (1566/1574) Kıbrıs Adası'nı sadece şarapları için fethe kalkışması mümkün değildir. Osmanlı sultanları Kıbrıs beylerinden on beş zağanos, on balaban talep ederek bu av hayvanlarının, bir an önce temin edilip gönderilmesini istemişlerdir. Söz konusu belgenin bir kısmı aşağıdaki gibidir: *"Kıbrıs beglerine hüküm ki: Ol vilâyetde hâsıl olan doganlardan Südde-i sa'âdetüme yarar doganlar gönderilmesin emr idüp buyurdum ki: Vardukda, te'hîr itmeyüp ol vilâyetde hâsıl olan hâssa-i hümayûnuma yarar on bes zağanos ve on balaban cem' idüp vakti ile Südde-i sa'âdetüme irsâl eyleyesin."*¹³

⁵ Mustafa Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi III (Türk Tarih Kurumu, 2011), 3/1215-1224.

⁶ Altan Çetin, "Selçuklu ve Memlûklerin Doğu Akdeniz Ekonomi Politikasında Kıbrıs'a Dair Tespitler (13-14. Yüzyıllar)", *Türkiye İktisat Kongresi 2023*, ed. Yunus Pustu vd. (Türkiye İktisat Kongresi 2023, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2024), 57; Serdar Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar", *Tarih Okulu Dergisi* 4 (2009), 57.

⁷ Çavuşdere, "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar", 59-60.

⁸ Hatice Canbolat, "El-Meliku'l- Eşref Seyfeddin Barsbay (1422/1438)'ın Kıbrıs Seferleri", *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi* 10 (2024), 87.

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 1 Kısım (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009), 3/9-10.

¹⁰ Haydar Çelebi (Feridun Bey), Feridun Bey Münşeati (TBMM Kütüphanesi Yer no: 71-5305, 1858), 1/490; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 1 Kısım, 3/9-10.

¹¹ Braudel, Akdeniz Dünyası, 1989, 2/289.

¹² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 1 Kısım, 3/10.

¹³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 3. 991; Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560) Tıpkıbasım (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993), 570.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

2. Venedik İdaresinde Kıbrıs-Osmanlı Devleti ilişkileri

Yavuz Sultan Selim Han (1512-1520), Mısır'ı fethettiğinde daha Kahire'de iken, Kıbrıs'ın Memluklara verdiği vergiyi, Osmanlı devletine vermesini istemiş ve bu vergiyi Kıbrıs'tan almak için Silahdarlar Kethüdası Ali Ağa'yı Kıbrıs'a yollamıştı.¹⁴ Bu nakledilen olayda, bir hatayı düzeltmek gerektiğini düşünüyorum. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, yukarıda verdiği bilginin aynıını vermiştir. Ancak müellifin eserine koyduğu bu bilgiyi Feridun Bey *Münşeati'nin* 1. cildinin 489. sayfasından aldığını ifade etmiştir. Oysa TBMM Kütüphanesinde 715305 numaralı yerdeki münşeatta bu bilgi 489. sayfa değil 490. sayfadadır.

Osmanlı sultanları Kıbrıs adasında yetişen doğan gibi avcı alıcı kuşları av yapmak amacıyla talep etmişlerdir. Bu durumda ileride açıklanacağı üzere Sultan II. Selim Han'ın (1566-1574) adayı sadece şarapları için fethi kalkıştığı iddiası akıldan uzak bir durumdur. Zira; rahatlıkla Kıbrıs beylerinden doğan istenebilmesi ikili ticarî ilişkilerin iyi bir durumda olduğunu göstermektedir. Bir şeyle temin etmek için adayı işgale gerek yoktur. Gerçekten de merkez bürokrasisi, Kıbrıs'tan ava yarar doğan istemiştir. Bu doğanlar, on beş zağanos, on balabandır. Av hayvanlarının, bir an önce temin edilip gönderilmesi istenmiştir. Söz konusu belgenin bir kısmı aşağıdaki gibidir:

*"Kıbrıs beglerine hüküm ki: Ol vilâyetde hâsıl olan doganlardan Südde-i sa'âdet'üme yarar doganlar gönderilmesin emr idüp buyurdum ki: Vardukda, te'hîr itmeyüp ol vilâyetde hâsıl olan hâssa-i hümayûnuna yarar on bes zağanos ve on balaban cem' idüp vakti ile Südde-i sa'âdet'üme irsâl eyleyesin."*¹⁵

3. Kıbrıs Seferinin Sebepleri

Osmanlı Devleti Kıbrıs Adası'nı fethetmeye karar verdiği sefer için gerekçeler gerekiyordu. Adanın fethedilmesi birçok sebep bulunuyordu. Bu sebepler konjonktürel, siyasî ve dinî sebepler olarak sınıflandırmak mümkündür.

Kıbrıs adasının Osmanlı tarafından fethinin yaklaştığına veya kamuoyunda bu yönde bir beklentinin oluştuğuna işaret eden pek çok kaynak bulunmaktadır. Adanın bir Osmanlı seferiyle karşı karşıya kalacağını gösteren somut deliller mevcuttu ve fethin önceden haber verildiği bilinmektedir. Örneğin, Kanuni Sultan Süleyman Han'ın (1520-1566) saltanatı sırasında, H. 25 Cemaziyelevvel 972 / M. 29 Aralık 1564 tarihinde Viyana'da, Kutsal Roma İmparatoru II. Maksimilyen'in (1564-1576) Venedik elçisi Leonardo Contarini ile gerçekleştirdiği bir sohbette, fethin yakın olduğu anlaşılmaktadır. Maksimilyen bu sohbette, havalar düzeldiğinde büyük bir Türk donanmasının denize açılacağını belirterek, "Siz Venedikliler ne yapacaksınız? Kıbrıs Adası çok yakındır ve Türklerin gözüne fazla batmaktadır," demiştir. Contarini ise buna karşılık olarak, "Venedik tahkim edecektir," yanıtını vermiştir.¹⁶

Kıbrıs Adası'nın fethedilmesi için hazırlıklara başlanmasının önemli sebeplerinden biri, H. 875-876 / 1471 yılında Osmanlı Devleti Karamanoğulları ile mücadele ettiği sırada Kıbrıs Kralı II. Jacques (Giacomo),¹⁷ Karamanoğulları'na destek olmak için otuz bin asker göndermiştir.¹⁸ Venedik idaresinde, zulme maruz kalan Rumlar da adanın alınması noktasında Osmanlı Devleti'ni teşvik edici girişimlerde bulunmuşlardır. Bu

¹⁴ Haydar Çelebi (Feridun Bey), Feridun Bey Münşeati, 1/490; Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 1 Kısım, 3/9-10.

¹⁵ BOA. A. DVNS. MHM. d. 3.991 ;Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560) Tıpkıbasım, 570.

¹⁶ Braudel, Akdeniz Dünyası, 1989, 2/233.

¹⁷ Remzi Kılıç, "Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/14 (2003), 107.

¹⁸ Ali Efdal Özkul, Kıbrıs Adasının Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750) (İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002), 7.

girişimlerden bir tanesi Rumların İçel beyine mektup göndererek Osmanlı idaresini Venedik idaresine tercih edecekleri yolundaki beyanlarıdır.¹⁹

Kıbrıs Seferine sebep olarak, en ilginç yaklaşımı, Fernand Braudel'in eserinde görmekteyiz Braudel'e göre, II. Selim'in Kıbrıs üzerine gitmesinin sebebi, Kıbrıs'ın şaraplarının tadının çok lezzetli olmasıdır. II. Selim'in arkadaşı olan, Portekiz Yahudisi Yasef Nasi (Micas), II. Selim'in şarap sağlayıcısıdır. II. Selim'i Kıbrıs üstüne sefere çıkmaya ikna eden kişi de Yasef Nasi'dir.²⁰ Braudel gibi usta bir tarihçinin II. Selim'in tahta çıkış olayını bile şarapla bağdaştırması ilginç bir yaklaşım olsa gerektir.²¹ Braudel tarafından Kıbrıs şaraplarına düşkün olarak gösterilen, II. Selim'in tahta çıkması, sırf lezzetli şaraplarından dolayı, Kıbrıs adasına bir sefer düzenlemeyi düşündüğünün iddia edilmesi akıl dışıdır. Bu iddiadan İsmail Hakkı Uzunçarşılı da bahsetmiştir. Bu ifadeleri kullanırken Yahudi Yasef Nasi'nin II. Selim'i ikna etmesi akla şarabı getirmektedir.²² II. Selim'in şaraba düşkün olmasından dolayı Kıbrıs'ı fethetmek için iddiası bazı yayınlarda değerlendirilmiş ve bu iddia akıl dışı bulunmuştur.²³

Bu tartışma, konumuzun ve makalemizin hacmini aşan tartışmalardır. Kıbrıs seferinin şaraba bağlanması mantık çerçevesinde izahı olmayan bir düşüncedir. Bir sefer ve savaşın başlaması öncelikle devletin vergi gelirlerinin, ziraat ekonomisinin felce uğraması demektir. Kaldı ki II. Selim zamanında, ekonomik kriz kendisini yavaş yavaş hissettirmeye başlamıştır. Seferler ve savaşlar büyük organizasyon gerektiren etraflı ve şümüllü bir konudur. Bu organizasyon yapılırken devletin diğer sınırlarındaki komşularıyla iyi hal üzerinde olması, ülke içinde iç karışıklıklardan emin olunması, ziraat ve üretim için iktisadi açıdan diri olmak gerekir. Bütün bunların dışında bir sefer ve savaşta binlerce insan kaybını göz önüne almak gerekir. Kıbrıs gibi, Osmanlı Devleti'nin yıllık vergi aldığı bir adadan, eğer şarap gerekli olursa zaten satın almak yoluna gidilerek bu ihtiyaç karşılanabilir. Ancak cihanşümul bir devletin sultanını, sadece şarapları meşhur diye sefere çıktığını düşünmek/düşünebilmek izahı mümkün olmayan ilginç bir çağrışımdır. Sultan II. Selim Han'ın içki içmesi, Kıbrıs şaraplarının lezzeti, Osmanlı sultanın Kıbrıs'a savaş açmasını gerektirecek bir durum değildir.

Adaya sefer düzenlenmesi için akılcı ve gerçekçi sebepleri ise şu şekilde ifade edebiliriz. Osmanlı-Venedik ilişkileri, Kıbrıs Adası özelinde barış içerisinde cereyan ediyordu.²⁴ Ancak ada, bir eşkıya yatağı haline gelmişti. II. Selim şehzadeliği zamanında, Mısır'dan kendisine gönderilen şeker, pirinç ve kıymetli Arap atları, Kıbrıs korsanlarınca yağmalanmıştı. Şehzadenin yaşanan bu olaydan dolayı, Kıbrıs'ın fethini zihinsel dünyasında hep barındırması, adanın fethedilmesinde etkili olduğu söylenmektedir.²⁵ Ancak adanın fethedilmesinin somut sebebi, Doğu Akdeniz ticaret yolu ve hac yolunun ağzında bulunmasıdır. Adanın bir rasathane gibi Suriye, Anadolu ve Mısır'daki hareketlilikleri gözetlemesi sakıncalı bulunmuştur. Osmanlı Devleti'nin adadan emin olamaması dikkatlerin Kıbrıs Adası'nın üzerine çevrilmesine neden olmuştur. Zira Venedik gemileri ticarî eşya taşıyan ya da hacıları taşıyan gemilere saldırıyor ve zarar

¹⁹ Nuri Çevikel, Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs'ın Siyasî, Sosyal ve İktisadî Tarihi (1571-1878) (Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994), 25; Recep Dünder, Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670) (Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988), 33.

²⁰ Fernand Braudel, Akdeniz ve Akdeniz Dünyası, çev. Mehmet Ali Kılıçbay (İstanbul: Eren Yayıncılık, 1989), 1/25.

²¹ Braudel, Akdeniz Dünyası, 1989, 2/263.

²² Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi 1 Kısım, 3/11.

²³ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, 1971), 3/15; Safvet, "Yusuf Nasi", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası 16 (Teşrin-i Evvel 1328), 982-990.

²⁴ Peçevî İbrahim Efendi, Tarih-i Peçevî, 1/486.

²⁵ Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi III, 3/1215-1224; Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım, 3/12.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

veriyordu.²⁶ Venediklilere ticaret gemilerini ve hacıların gemilerini neden yağmaladıkları sorulduğunda ise; bu yağmacıların Mesine ve Malta gemilerince yapıldığını bahane olarak gösteriyorlardı. Kıbrıs Adası'nın fethinde, bardağı taşıran son damla ise Mısır defterdarının gemisinin Kıbrıslılar tarafından yağmalandığının tespit edilmesidir²⁷.

3.1. Fethin Ruhuna Uygun Gerekçesi Dinî Olan Sebepler

Coğrafi ve konjonktürel sebepler Osmanlı Devleti'ni Kıbrıs Adası'na sefer yapmaya mecbur etmiştir. Bu seferin meşrulaştırılması için Şeyhülislam Ebussuûd Efendi'den fetva istenmiştir. Ebussuûd Efendi'nin verdiği fetva şu şekildedir:

"Sâbıkan bir vilâyet dâr-ı İslâm'dan olub, medâris ve mesâcidin harâb ve muattal ve menâbir ve mehâfilin küfr ve dalâlet ile mâlâmâl ve nice dürlü ef'âl-i habîse ile dîn-i İslâm'a ihânet kâsd eyleyub ve etrâf-ı âleme evzâ'-ı kabîhaların işâat eyleseler, pâdişâh-ı dînpenâh hazretleri hamîyyet-i İslâm muktezâsınca diyâr-ı mezkûru küffâr-ı hâksâr elinden alub, dâru'l-İslâm'a ilhâk eylemeğe azîmet ve himmet buyursalar sâbıkan mezkûr keferenin tasarruflarında olan âher vilâyetler musâlaha olundukda ellerine verilen ahidnâmede mezkûr vilâyet dâhil olmağla şerîat-ı mutahhara mücebince mezkûr ahidnâme nakzına azîmet buyurmalarına mâni' olur mu? Beyân buyurula. el-Cevâb: Allâhu a'lem, aslâ mâni' olmak ihtimâli yokdur. Pâdişâh-ı İslâm e'izzallâu teâlâ ensârehû keferi ile sulh eylemek ol zamân meşrû' olur ki kâffe-i müslimîne menfaat ola, olmayacak aslâ sulh meşrû' değildir. Menfaat ve müşâhede olunub müebbed yahud muvakkat oldukdan sonra menfaatlu zamânda bozulması enfa' görülse elbette bozmak vâcib ve lâzım olur... el-fakîr Ebû es-Suûd."²⁸

Aslında bakılırsa Ebussuûd Efendinin verdiği fetva, Kıbrıs'ın fethini meşrulaştırmak için verilen bir fetva değildir. Bu fetvanın istenilme sebebi eskiden İslam memleketi olan bir beldenin Müslüman hakimiyetine geçmesi gibi büyük bir propaganda ile mum ışığı mesabesinde görülebilecek fethin, böyle bir kutsal bir gaye ile parlatılıp, güneş ışığı noktasına eriştirilmesine matuftur. Kıbrıs Adası'nın fethi sultanın kendisini göstermesi ve göz doldurmasına yönelik bir girişim olsa gerektir. Ada fethinde, Ebussuûd Efendi'nin fetvasında da zımnen değinildiği gibi, adanın fethine Hz. Muhammed'in süt halası ve ada sakinlerince, Hala Sultan diye tanınan Ümmü Harâm şehit düşmüştü. Kabri de Kıbrıs'ta bulunmaktaydı. Hz. Muhammed'in akrabasından birinin mezarının küffar elinde olması, Müslümanların kabul edeceği bir durum değildi.²⁹

Makalemizin konusu ve kapsamı bu bağlamda Kıbrıs'ın fethinde, Ruha Sancağının konumu, rolü, Kıbrıs sefer hazırlıkları ve Kıbrıs seferinde, Ruha sancağından istenilen yardımlardır. Ruhalılarından kaç kişi Kıbrıs'ın fethine ve ne sıfatla göreve gitmiştir? Kıbrıs'a giden bu kişilerden, Ruha'ya geri dönebilenler, Kıbrıs'ın fethi neticesinde nasıl bir terakki ve taltif gördüler.

Kıbrıs Seferi'nde Ruha'dan çok fazla miktarda Lağımçı ve delici³⁰ istendiğini gösteriyor. Burada yeri gelmişken lağımçı kelimesini açıklamak uygun olur. Kaleleri düşürmek için gedik açmak veya düşman ordugâhına zarar yapmak maksadı ile acılan ve barut konulup atılan yerler hakkında kullanılır bir tabirdir. Bu işi yapanlara "lağımçı" denilirdi. Sonradan bu türlü işlere istihkâm denilmiş ve o ad altında askeri teşkilat

²⁶ Kâtib Çelebi, Tuhfetu'l-Kıbrî Fî Esfâri'l-Bihâr (İstanbul: Kabcacı Yaymevi, 2007), 108.

²⁷ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım, 3/12; Peçevî İbrahim Efendi, Tarih-i Peçevî, 1/108.

²⁸ Peçevî İbrahim Efendi, Tarih-i Peçevî, 1/487.

²⁹ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım, 3/13.

³⁰ Nakkâb: Kaleleri alttan alta oyarak, delerek düşman kalesine tünel açan kişiye denir. Mübâlağalı ism-i fâil olup çok çok delen manasında kullanılmaktadır.

yapılmıştır.³¹ Kıbrıs'ın fethinde, çok sayıda Ruhalı nakkâb ve lağımçı kalenin dibini oymak, lağım sürmek için kullanıldığını ileride Mühimme Defterleri'nden aldığımız belgelerde göreceğiz. Kâtib Çelebi'nin meşhur eseri *Tuhfetu'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr* adlı eserinde son lağım yürütme olayında, Venediklilerin de gizli bir şekilde, karşı lağım yürütmesi, üzerine on bine yakın gazinin şehit olduğunu biliyoruz. Kâtib Çelebi'ye göre bu tarihte lağımdan hiç bu kadar çok adam ölmemiştir. Kâtip Çelebi'ye göre ordu genel hücumla geçmeden önce, lağımçıların mutlaka zemin etüdü yapması gerekiyordu. Lağımçıları sinsî lağımları tespit etmeleri gerekmekte idi ki bu kadar çok insan toprağın altında can vermesin.³² Şehit olanlar arasında Malatya Beyi Ferhat Bey, Ayntab, Kars, Divriği beyleri, zaimleri ve alay beyleri şehit olmuştur.³³ Bu şehadetler arasında Ruhalı nakkab ve lağımçı ve asker, zaim, alaybeyinin olmaması mümkün değildir. Olaya bu noktadan bakıldığında Ruhalı nakkâb ve lağımçı ve askerler, Kıbrıs'ın fethinde büyük yararlılıklar göstermişlerdir. Bu yararlılıkların neler olduğu ileride Kıbrıs savaşında yararlılık gösterenlere verilen tımarlardan net olarak görülmektedir. Ruha'da, büyük çoğunluğu kendi hallerinde tarım ve ziraatla meşgul olan nakkaplar, Ruha'ya yazılan yazılar ile devlet merkezinden talep edilmiştir. Kıbrıs fetih organizasyonunda, dönemim kroniklerinde -arşiv belgelerini bu durumun dışında tutarsak- Ruha ibaresi göze çarpmamaktadır. Selanikî tarihinde Kıbrıs'ın fethinde, Antep ve Malatya beyleri ile birkaç şehit olan komutanın ismi zikredilmiştir.³⁴ Kâtip Çelebi, toprak altında kalarak, can veren ağaları zikrederken Selanikî Mustafa Efendi'den farklı olarak Kars, Divriği beylerinin beylik yaptıkları yerleri saymıştır. Selanikî tarihinde bu isimler şu şekilde zikredilmiştir: "Âhir-i kâr lağm urulup barut ile kal'anun burc u bârusu havaya münkalib oldukda, ümerâ-i nâmdarlardan çok kimse dâr-ı cinâna uçup, âlemde zikr-i cemîlleri kaldı. Malatya beyi merhum makbûl Ferhad Ağa ve Ayntab Beyi Ayas Paşaoğlu Süleyman Bey ve diğer Ayas Paşazâde Gazi Mahmud Bey ve dahi niceler şehid oldular." Ancak Kâtip Çelebi'nin eserinde, sadece Malatya beyi Ferhad Bey'in ismi zikredilmiş, isimleri zikredilmeyenlerden ise "ve dahi niceler şehit oldu." cümleciği ile geçiştirilmiştir. Ancak hiçbir şekilde Ruha ismine rastlanılmamıştır. Ruha'ya Osmanlı Devleti'nin bir idarî birimi olarak hakkının teslim edilmesi noktasında bu makale önemlidir. Ancak peşin bir hükümlerle, Ruha Sancağı'ndan gelenler Kıbrıs'ta yararlılık göstermiştir gibi sübjektif bir yargı ile meseleye bakmak yanlıştır. Elimizdeki belgeler referans alınarak dönemin kronikleri analiz edilerek objektif bir nazarla meseleye yaklaşmanın doğru olacağı kanaatindeyiz.

4. Kıbrıs Seferi Öncesi Diplomasi

Kıbrıs seferine çıkmadan önce, kan dökülmeden adayı alabilmek adına, II. Selim'in tercüman ve kâtibi Mahmud'u Venedik'e gönderdi.³⁵ Venedikliler, isteklerini dinlemek ve elçiyi salıvermek yerine elçiyi alı koydu. Bunun üzerine İstanbul'daki Venedikli tacir, konsolos ve konsolosluk memurlarını tutukladı. Bu gelişmeler üzerine 11 Şubat 1570 tarihinde, İstanbul'dan Kubat isimli bir temsilci daha Venedik'e gönderildi. Kubat, Venedik parlamentosu toplantı halinde iken, Osmanlı Devleti'nin notasını Venedik parlamentosuna sunarak bir konuşma yapmıştır. Kıbrıs Adası'nın teslimini talep etmiştir. Kıbrıs Adası'nın teslimi yönündeki ultiimatı, Venediklilerce reddedilmiştir. Osmanlı Devleti adaya sefer için çoktan hazırlıklarını tamamlamıştı. Hatta daha elçi İstanbul'a dönmeden donanma İstanbul'dan hareket etmiştir. Peki, donanması nerelerden asker ve lojistik destek almış olabilir. Bu durumu inceleyebilmek için harita 1'i inceleyiniz.

³¹ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II* (İstanbul: MEB, 1993), 2/347.

³² Kâtib Çelebi, *Tuhfetu'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, 112-113.

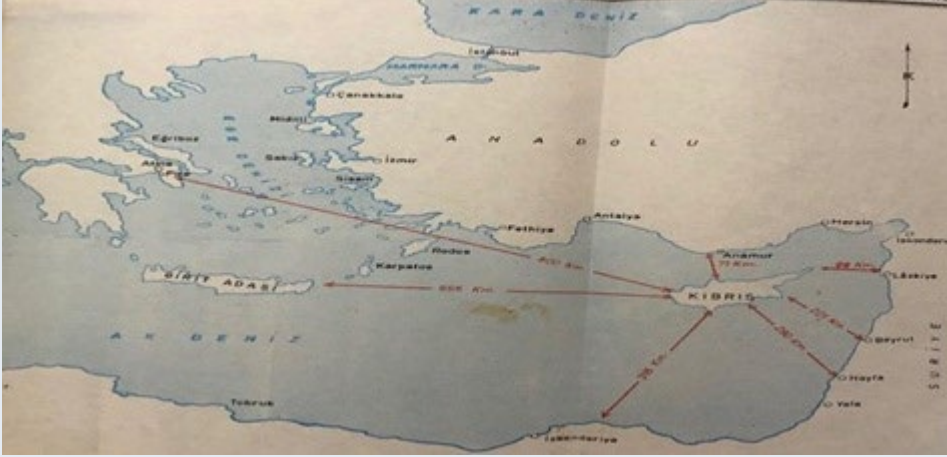
³³ Selanikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selaniki* (971-1003/1563-1595), ed. Mehmet İpşirli (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1999), 1/77-91.

³⁴ Kâtib Çelebi, *Tuhfetu'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*, 112-113; Selanikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selaniki* (971-1003/1563-1595), 1/77-91.

³⁵ George Hill, *Hill sir George, A history of Cyprus The Frankish Period, 1192-1432* (London: Cambridge at The University Press, 1948), 269-272.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

Harita1: Kıbrıs Adasının Doğu Akdeniz'deki durumunu gösterir harita

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, *Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım* (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, 1971), 3/40-41.

5. Lefkoşa'nın Fethi

1570 Mayıs'ında donanma Serdar Lala Mustafa Paşa, donanma komutanı Piyale Paşa İstanbul'dan hareket etmiştir.³⁶ 1 Temmuz'da kıyılarına demirleyen donanma ertesi günü çıkartma yapmış ve Lefteri Kalesi ele geçirilmiştir. 9 Temmuz tarihinde Girne Kalesi alınmış ve 15 Temmuz'da Lefkoşa kuşatılmıştır.³⁷ Lala Mustafa Paşa, 51 günlük bir kuşatmadan sonra H. 8 Rebiülahir 978 / M. 9 Eylül 1570 tarihinde Lefkoşa'yı fethetti.³⁸ Müttefik kuvvetler, Anadolu ve Çanakkale Boğazını kesmeyi böylelikle Osmanlı Devleti'ni, Kıbrıs'tan çekilmeye zorlama kararı almışlardır. Osmanlı-Venedik savaşına yerli halk iştirak etmemiş, işgal sırasında halk savaşa kayıtsız kalarak evlerinde durmuştur. Ancak, H. 8 Rebiülahir 978 / M. 9 Eylül 1570 tarihinde, Lefkoşa'nın düştüğü haberini aldılar. Osmanlı ordusunun Magosa'ya yöneldiğini haberini aldıklarında, geri dönmeye çoktan karar vermişlerdi.³⁹ Donanmanın çıkartma yapabileceği muhtemel çıkartma bölgelerini inceleyebilmek için Harita 2'yi inceleyiniz.

Harita 2: Osmanlı donanmasının muhtemel çıkartma bölgeleri

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, *Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım*, 3/40-41.

³⁶ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi 1 Kısım*, 3/13.

³⁷ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi III*, 3/1127.

³⁸ Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi 1 Kısım*, 3/11-14.

³⁹ Braudel, *Akdeniz Dünyası*, 1989, 2/91, 292.

lağımıcı gönderilmesi durumunda oluşacak durumdan, Ruha kadısı tamamı ile sorumlu tutulmuş, bu işin üstünde durulmaması ve bir dakika bile geçirilmemesi konusunda uyarılmıştır.⁴¹ Ancak ilerleyen yazışmalar ve savaşın seyri ve ihtiyaca binaen ve gönderilen yazının Ruha Beyine yazılması dikkat çekici bir yöndür. Artık Magosa'da durum ciddî bir hal almıştır. İhtiyaç olan lağımıcıların mutlaka gelmesi gerekmektedir.

Lağımıcıya olan ihtiyaç ve gerekli lağımıcıların sipahilerle birlikte gönderilmesi, müteaddit defalar tekrar edilen yazışmalara özne olmuştur. Ancak buradaki sipahilerin normal sipahi mi, yoksa tımarlı lağımıcı mı olduğu açık değildir. Zira Ruha'dan ısrarla lağımıcı istenmesi, orada bir birlik olarak, tımarlı lağımıcı olduğunu göstermektedir. Tımarlı lağımıcılar, lağımıcı tımarı denilen bir çeşit tımara sahiptiler ve bunlar atlı birlik idiler.⁴² Bu belge ile aynı tarihte yazılan ve bu kez Tokat, Amasya, Çorum, Turhal, Ruha kadılıklarına gönderilen yazı, üstad lağımıcıların Kıbrıs ve Girid için her yedi hanede bir hane kabul edilmek şartı ile talep edilmiştir. Lağımıcıların kazmaları, diğer aletleri ve kıyafetleri ile Vezir Mustafa Paşa'nın komutanlığı için kazalardan sevki acele bir şekilde istenmiştir. Söz konusu belgenin transkripti şu şekildedir:

"Kayseri kadısına hüküm hâlâ cezîre-i Kıbrıs ve Girit mühimmi için lağımıcı lâzım olmağın taht-ı kazânızda her yedi avâriz hânesinden bir üstâd lağım usûlüne vâkıf lağımıcı ihrâc olunub âlât ve esbâbı ile murûru ma'lûm cezîreye isâl olunması ehemmi'l-mühimmâtından olmuşdur buyurdum ki vusûl buldukda bu bâbda onat dikkat ve ihtimâm ile mütekayyid olub, her yedi hâneden bir üstâd lağımıcı kazmasıyla ve sâir lâzım olan âlâtıyla ihrâc edub dahi yarar nâibinle ve hisâr erenleriyle ber vech-i isti'câl Kıbrıs cezîresine gönderesin Vezirim Mustafa Paşam ile imrâk? bahâsını ve her yedi avâriz hânelerinden bir lağımıcı lağımıcı üstâd irsâl olunmak emrim oldu. müşârun ilehden amel olunub dahi nevrûza dek sūdde-i saâdetime erişdiresiz. Buyurdum ki bu nâme ihmâl edilmeyub ihrâcında avk eyleyub ... lağımıcı vâsıl olmadı aslâ özrün makbûl olmak özrünle konulmayub envâ' -ı inâyet ve asâna kalmak olursun buna göre muammal olasın Amma bu bahâne ile asla vâsıl olunub reâyaya zulm ve teaddî olunmaktan ve lağım ahvâline vâkıf olmayanları irsâl eylemekden hazer eylesin. Birer sûreti Ruha kâdılarına"⁴³

Ruha, henüz fethedilmesinden 52-53 yıl geçmesine rağmen Osmanlı Devleti'ne ait kurumlar konusunda kısa bir sürede örgütlenmesi dikkat çekicidir.

Kıbrıs'a gidecek lağımıcı ve nakkâblar aslında Magosa Kalesi ve şehrinin muhasarasında kullanılacaklardı. Magosa direnişi o kadar fazla idi ki Ruha kadısından istenilen lağımıcılar "bir an ve bir saat te'hîr ve terâhî etmeyub fermân olunan nakkâbları" ibaresi ile istenmiştir.⁴⁴

Kıbrıs fetih organizasyonunda delici, lağımıcı ve çeşitli vasıflarda Ruhalı askerlerin talep edilmesi Ruha'nın Kıbrıs'ın fethinde rol oynadığını gösterir. Donanma Mayıs 1570 tarihinde İstanbul Beşiktaş'tan hareket etmiş,⁴⁵ H. 8 Rebiülahir 978 / M. 9 Eylül 1570 tarihinde Lefkoşa Kalesi fethedilmiştir. Ancak Magosa şehri ve kalesi fethedilememiştir. Magosa Kalesi, sağlam bir kale idi. Kalenin denize bakan tarafı kayaların üstünde oturuyordu. Bu sebeple Osmanlı Ordusu Magosa'da lağım açma işine ağırlık vermeliydi. Bu durumu göz önüne alan Osmanlı Devleti, Ruha sancakbeyi Mustafa Bey'e bir hüküm gönderdi. Ruha Beyi Mustafa Bey'e gönderilen hüküm ilginç bilgilerle doludur. Ruha Beyi Mustafa Bey'e, daha önce de yazı yazılmıştı. Önceki yazıda, Mustafa Bey'den, nakkâb istenildiği hatırlatılmış ve bu kaleyi alttan delen askerlerin Kıbrıs'a ulaştırılması gerektiği tekrardan hatırlatılmıştır. Bu uyarıdan sonra, merkezden gelen

⁴¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 2.

⁴² Pakalın, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II, 2/352.

⁴³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 953.

⁴⁴ BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 1299.

⁴⁵ Cezar, Mufassal Osmanlı Tarihi III, 3/1225.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

talepler devam etmiş, Ruha Beyi Mustafa Bey'den lağımçı isteği dışında sipahi de talep edilmiştir. Magosa Kalesi müdafaasının çetin ve zor geçtiği düşünülürse, 15 Mart 1571 tarihindeki Ruha Beyinden yapılan bu istek önemli bir istektir. Zira Kıbrıs Savaşlarının en önemli kısmı, aylarca süren Magosa muhasarasıdır.⁴⁶ Ruha Beyi Mustafa Bey'e Ruha'dan temin ettiği delici, kazıcı taifeden olan kazıcı askerlerle birlikte ve İlbasan sipahilerini de yanına alarak geç kalmadan kale dibinin kazan askerlere gerekli alet, kıyafet ve malzemelerle Kıbrıs'a geçmesi istenmiştir.⁴⁷ Ruha Beyinden piyade ve kazıcı istenmesinden, bu kişilerin eğitilmiş olduklarını ve her an savaşa gidebilecek tarzda oldukları ortadadır. Ancak bu kişilerin, lağımçı tımarı alan kişiler olması da muhtemeldir. Zira belgede, gerekli malzemelerini almaları gerektiğinden bahsedilmesi ve hatta bir belgede, kazmalarını da almaları gerektiğinden söz edilmesi, bu kişilerin lağımçı tımarına sahip olduklarını düşündürmektedir. Zira tımarları bu iş için vardır. Burada dikkati çeken hükmün Ruha Beyine müstakil olarak gönderilmesidir. Zira bazı belgelerde, Diyarbekir Beylerbeyine, Ruha sancak beyine, Siverek sancağı beyine gibi zaman zaman çoklu hitaplar ve makamların tamamından bir şeyler istenirken, bu belgede direk muhatap Ruha Beyidir. İstek bellidir ve geciktirilmeden sipahi ve lağımçıların gönderilmesidir. Bu belgenin üstüne mercak tutup biraz daha detaylı ve geniş bir şekilde belgeye baktığımızda, Ruha Beyinden kaleyi alttan çökertmek amacıyla kazıcı, delici görevleri üstlenen askerler istenmiştir. Muhtemelen bu askerlerin bir an önce harp meydanına gelmeleri istenmiş ve Ruha Beyinin de savaşa nakkâblarla katılması daha önce Mustafa Bey'den istenmiştir. Oysa Mustafa Bey, bu yazıyı dikkate almamıştır. Mustafa Bey kale diplerine tünel kazan ve kaleyi kazdıkları tünel yardımıyla havaya uçuran askerleri temin etmemiş ve savaşa iştirak etmemiştir. Ya da aralık ayında ilk hüküm gönderildiğinde mevsim şartlarını göz önünde tutan bey, uygun zamanı beklemiştir. Bey uygun zamanı beklerken kendisinden istenilen kazıcı askerlere durum tebliğ edilmiş ve sefer hazırlıklarını yapmaları istenmiştir. Aksi durum yani askerleri toplayıp sefere gitmemek gibi bir seçenek düşünülemez. Zira bu durum aslında geniş cezaları gerektirici bir durumu gerektirir. Bu durumu anlamak için savaşa gitmeyen ya da yoklamada yok yazılanların, elinden tımarlarının alınması gösterilebilir. Ruha'da İstanbul'dan istenilen askerler yerli yerine eriştikleri için şu ana kadar yaptığımız incelemelerde Kıbrıs savaşına gitmeyip, tımarını kaybeden yoktur. Bu yıllarda Ruha Rakka eyaletinin merkezidir.⁴⁸ İlginçtir şu ana kadar, hiçbir arşiv belgesinde Rakka Beylerbeyi ibaresine Kıbrıs seferi bağlamında rastlayamadık. Ruha sancağına mesafe olarak yakın ve bir zaman (1516-1520)⁴⁹ yılları arasında bağlı olduğu Diyarbekir eyaletinde yalnızca bir kişi Kıbrıs seferine gitmediği için tımarı elinden alınmıştır. Ancak Kıbrıs savaşından sonra Samsat'a görevine gitmeyenlerin tımarlarının alınması ve görevlerine gidenlere terakki verilmesi uygulamasını gösteren çok sayıda belge mevcuttur.⁵⁰ Yine Sakız kadısına gönderilen bir hükümde çeşitli sancaklardan gelen askerlerin yoklanması istenmiştir ki Sakız muhafazası için Ruha'dan da 69 nefer asker gönderilmiş ve bu askerlerin firar edip etmediklerinin yoklanması Sakız Kadısından istenmiştir.⁵¹ Zira yoklamada bulunmayan sipahilerin tımarları kesilecek, yoklamada bulunanlara ise terakki verilecekti.

Savaş sonrası yoklama yapılması adettendi. Ruha Beyi Mustafa Bey'e sürekli lağımçılarla birlikte adaya hareket etmesi uyarısının yapılmasının altında yatan sebep; Magosa gibi sağlam bir kalenin fethinde, muharip güçlerin zorlanacağı tahmin edilmiş ve bu zorlanmanın aşılabilmesi için Ruha Beyinden özellikle bu savaşta ihtiyacının hissedileceği tahmin edilen lağımçılar ısrarla istenmiştir. Ruha Beyi Mustafa beye bu yazışma trafiği arasında İlbasan sancağının tevcih edilmiştir. H. 22 Şevval 978 / M. 19 Mart 1571 tarihli bir

⁴⁶ Kâtib Çelebi, Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr, 113.

⁴⁷ BOA. A. DVNS. MHM. 12. 39.

⁴⁸ Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları (Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2017), 713.

⁴⁹ Sezen, Osmanlı Yer Adları, 713.

⁵⁰ BOA. A. DVNS. MHM. 16. 1190.

⁵¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 26. 126.

belgede, Mustafa Paşa Magosa'nın fethi için askere ihtiyaç olduğunu, alaybeyi, zuemâ ve erbâb-ı tıardan oluşan kişilerin vakit geçirilmeden Kıbrıs'a gönderilmesi istenmiştir. İş çok acele olduğundan dolayı "bu hükm-i şerifimi sana ne gün varub sen ne gün çıkub teveccüh eylediğin yazub bildiresin."⁵² emri ile geri dönüş istenilmesi Magosa Kalesi'nin fethinde ne kadar kritik noktada olduğunu göstermesi açısından önemlidir.

6.1. Ruha Beyinin Kıbrıs Seferine Katılması

Ruha Beyi'nin Kıbrıs Seferine katılıp katılmadığı hususu belgelerin izini sürdüğümüz takdirde aydınlanabilecek bir konudur. Diyarbekir Beylerbeyliğine gönderilen bir hükümde, Ruha Sancak beyinin, İlbasan Sancağı'na atandığı belirtilmiştir. Ruha Beyinin sipahileri ile Kıbrıs'a gitmesi istenmiş bu sebeple; Ruha Beyi, Kıbrıs'a hareket ettiği için Melek Ahmed adlı kişi de Ruha sancağının işlerini çevirmek için Ruha'ya atanmıştır. Bu durumda Ruha beyi sefer yazısı almış ve Kıbrıs'a hareket etmiştir.⁵³

H. 16 Zilka'de 978 / M. 11 Nisan 1571 tarihli resmi yazıda ise yine Ruha Beyi Mustafa Bey'e hitabıyla başlayan üslup, daha önce lağımçı istendiğinden bahsetmiştir. Ruha Beyine kaleleri alttan delerek tünal kazan askerleri isteme ile ilgili üçüncü kez yazı gönderilmiştir. Son yazıda nevrudan önce yeterli lağımçı hazırlanması, bir an dahi gecikmeden lağımçıların Kıbrıs'a gönderilmesi istenmiştir. Sancak beyinin, alaybeyi ile, sipahilerin de Kıbrıs adasına acele gitmeleri emredilmiştir. Ruha Beyi Mustafa Bey'in askerleri, sipahileri ve yanında gelen tüm komutanlarla, Mustafa Paşa'nın emrine girmesi istenmiştir. Belge, Ruha Beyi Mustafa Bey'e uyarılarla doludur. Eğer kaleye tünal kazan askerler geç gelirse ya da eksik gelirse ya da vazifelerinden tembellik gösterirlerse Mustafa Bey'e, hiçbir mazeretin kabul edilmeyeceği ve olacakları kendisinin düşünmesi gerektiği yollu şiddetli ikaz ve tehditler vardır. Bu konularda tedbir ve basiretli davranması yine Ruha Beyine emredilmiştir. Hükm-i şerif ne an ve ne zaman Mustafa Bey'e ulaşırsa sefer hazırlarını yapması için kolları sıvaması ve başlaması istenmiştir.⁵⁴ Ruha Beyi kendisine üçüncü kez bir yazı gelmesine rağmen Kıbrıs seferine hareket etmemesi, işleri ağırdan alır gibi görünmesi dikkat çekicidir.

Piyale Paşa İstanbul'a döndükten sonra, Pertev Paşa, Donanma-yı Hümayun komutanı oldu. Pertev Paşa, düşman gemilerinden önce Magosa'da olmak istediğinden dolayı 1571 Nisan ayı başlarında Magosa önlerine tekrar asker ve malzemelerle geldi. H. 18 Şevval 978 / M. 15 Mayıs 1571 tarihinde Osmanlı askerleri lağım yürütmeye ve metrisler kazmaya başladılar. H. 3 Muharrem 979 / M. 28 Mayıs 1571 tarihinde Kilis Beyi Canbolat Bey, deniz üzerinden lağım yürüttü. Canbolat beyin bu lağımı deniz tarafındaki kuleyi havaya uçurdu. H. 6 Safer 979 / M. 30 Haziran 1571 tarihinde Muzaffer Paşa lağım açtı ancak yine düşmanın direnci kırılmamıştır. Anadolu Valisi İskender Paşa da Lağım yürütmesine rağmen bu lağım yürütme işinden de bir sonuç alınamamıştır.⁵⁵

Magosa muhasarası tüm şiddeti ile devam ederken H. 6 Zilhicce 978 / M. 1 Mayıs 1571 tarihinde Diyarbekir Beylerbeyliğine İstanbul'dan Divan-ı Hümayundan bir emir daha gelmiştir.⁵⁶ Bu emirde daha savaş bitmemesine rağmen Hasan adlı kişiye terakki verilmesi istenmiştir. Hasan Ruha'da 5999 akçeli tımara sahip bir kişidir. Aslında tımar geliri orta seviyededir. Hasan, Kıbrıs Adası savaşında kendini göstermiş ve öne çıkmış, gereği gibi mücadele etmiştir. Ruha'dan lağımçı ihtiyacını gidererek Kıbrıs'ta savaşmıştır. Hasan'ın söz konusu hizmetleri göz önüne alınarak üç bin akçelik terakki verilmesi Diyarbekir Beylerbeyi tarafından istenmiştir. Hasan Ruha'dan lağımçıları toplamış, başlarında serdar olarak Kıbrıs'a gelmiş, Kıbrıs Adası'nın fethine iştirak etmiştir. Belge tarihi itibarı ile mayıs ayını gösterdiğine göre Ruha Beyi Mustafa

⁵² BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 2. 275.

⁵³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 12. 39.

⁵⁴ BOA. A. DVNS. MHM. d. 12. 39.

⁵⁵ Kâtib Çelebi, Tuhfetü'l-Kibâr Fî Esfârî'l-Bihâr, 111-112.

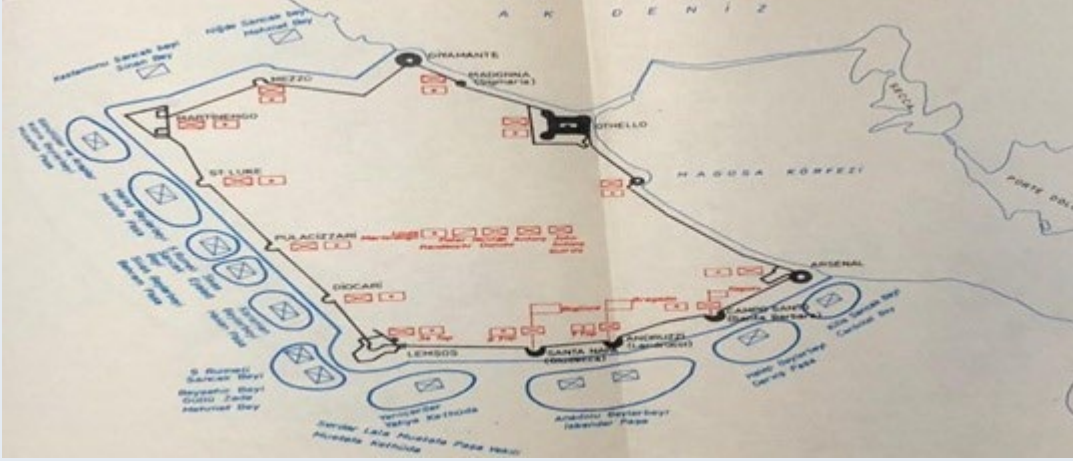
⁵⁶ -Magosa kuşatması için bkz. Kroki 2.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

Bey'e defalarca kez yazılan emirler sonucu Hasan'ın lağımıcı toplayıp Kıbrıs'a gönderildiğini tahmin ediyoruz. Hasan'a terakki verilmesi ile ilgili belge şu şekildedir:

"Diyârbekir beyler beyine hüküm ki Ruha sancağında ve nâhiyesinde 5999 timarı olan Darende Hasan Kıbrıs mühimmi için livâ-i mezbûreden lağumcular getirüb ve üzerlerine serdâar ta'yîn olunub gereği gibi hizmetde bulunmağın üç bin terakkî emr edub buyurdum ki düşenden viresiz."⁵⁷

Kroki 2: Osmanlı kuvvetlerinin Magosa'yı kuşatması

Kaynak: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, *Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım*, 3/40-41.

Ruha sancak beyi Mustafa Bey'in, Kıbrıs seferinin ilk bölümüne iştirak ettiği yönünde elimizde somut bir bilgi yok. Ancak Divan-ı Hümayun'dan Mustafa Bey'e şiddetli ikaz ve ısrarla lağımıcı tedarik etmesi ve bunlarla Kıbrıs'a getirmesi emrine bakarak, Mustafa Bey'in, Kıbrıs Seferinin ikinci kısmı olan Magosa muhasarasına katıldığını belgelere bakarak rahatlıkla söyleyebiliriz. H. 7 Cemaziyelahir 979 / 27 Ekim 1571 tarihli belgede Ruha Beyi Mustafa Bey'in Kıbrıs'ın fethine katıldığını verilen zımmî bilgilerden çıkartmak mümkündür. Ruha'da Hasan adındaki kişi, Mustafa Bey'e başvurarak, Magosa fethinde kendisine yoldaşlık ettiğini bildirmiştir.⁵⁸ Buradan Ruha Beyi Mustafa Bey'in, Magosa'nın fethine katıldığı anlıyoruz. Ancak Mustafa Bey, Kıbrıs Seferinde Lefkoşa'nın fethine kesinlikle katılmamıştır. Zira elimizdeki yazışmalardan edindiğimiz bilgilerde, Ruha'dan istenilen lağımıcılar ve sipahiler Magosa'nın fethi için istenilmiştir. Bu sebeple Mustafa Bey'e gönderilen hükümlere bakılacak olursa yazıların Mustafa Bey'e geliş tarihi, Lefkoşa'nın fethinden sonra olduğuna göre Mustafa Bey yalnızca Magosa kuşatmasına katılmıştır. Ancak Ruha'ya mensup askerler, Lefkoşa savaşlarına ve Magosa muhasarasına da katılmıştır. Belgede adı geçen 7.765 akçe tımara mutasarrıf Hasan'a Magos'a seferindeki yararlılığından dolayı 1.000 akçe terakki verilmiştir. Kıbrıs savaşına, Ruha'nın bağlı olduğu Rakka eyaletinin sancakları ile birlikte tamamının katılıp katılmadığı belgeler muvacehesinde şüpheli görünse sefere katılan eyalet ve sancaklar arasında Ruha, Rakka, Suruç, Cemasse, Diruhbe (Deyri Rehbe), Beni Rabia'nın isimlerinin listelenmesi Ruha'nın bilfiil Kıbrıs seferine katıldığını gösteriyor.⁵⁹ Kıbrıs seferine Osmanlı idaresinde Ruha'nın ilk bağlı olduğu Diyarbekir eyaletinden onlarca insanın katıldığını tespit etmiş bulunmaktayız.⁶⁰ Bu isimleri burada zikredecek olursak:

⁵⁷ BOA. A. DVNS. MHM. d.13. 35.

⁵⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 12. 334.

⁵⁹ Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, *Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım*, 3/56-57.

⁶⁰ Tahir Ögüt, 18-19. YY'da Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013), 713.

Amid azapları kethüdalığından mazul olan Hüseyinoğlu Ali Kıbrıs Adasında hizmet vermiştir. Bu sebeple Diyarbakir'deki gönüllü gediği bu kişiye tevdi edilmiştir.⁶¹ Cerak adlı kişi de Kıbrıs Seferinde hizmet ettiğini bildirmiş ve kendisine düşenden gönüllü gediği verilmiştir.⁶² Yine Mustafaoğlu Baki, Diyarbakır'da yirmi bin iki yüz akçe zeamete mutasarrıftır. Bu kişi de Lefkoşa fethindeki gayretkeşliğinden dolayı düşenden dört bin akçe almıştır.⁶³ Diyarbakır beylerbeyine gönderilen bir hükümle azaplar kethüdalığından mazul olan Ali'ye, Kıbrıs seferinde yapmış olduğu hizmete ödül olarak Diyarbakir'de bir gönüllü gediği ihsan edilmiştir.⁶⁴ Diyarbakır Beylerbeyine gönderilen hükümde ise Ömer adlı kişi, Kıbrıs seferinde top çekmede ve metris kazmada ve toprak sürmede gereği gibi hizmet ettiğini bildirmiştir. Ömer'e Kara Amid'de tımar ita edilmiştir.⁶⁵ Aslında Diyarbakir ve bir dönem matbuu sancağı Ruha'dan sefere katılanlar yeraltı dünyasının, ya da karanlık dünyanın kahramanlarıdır. Zira lağım kazmak, toprağı delmek ve düşmana bu lağımı sezdirmeden patlatabilmek bir hünerdir. Yine düşmanın kazdığı tünel ve lağımı düşman patlatmadan bulmak ayrı bir hünerdir. Diyarbakir'den Hacı Hamza, Kıbrıs seferine gönüllülerin başında serdar olarak gittiğini beyan etmiştir. Bu nedenle Hacı Hamza'ya 5.000 akçe tımar verilmiştir.⁶⁶ Garip yiğitlerden Abdullahoğlu Givan'ın Magosa'da ciddi anlamda hizmet etmiş ve Diyarbakir beylerbeyi tarafından bu kişiye gönüllü gediği teklif edilmiştir.⁶⁷ Bahaddin Bey'in Kıbrıs'a gönderdiği 150 piyadenin serdarı Levent iyi hizmet etmesinden dolayı gönüllü gediği ile ödüllendirilmiştir.⁶⁸ Kara Mehmedoğlu Darende Kürd Maksud İstanbul'a gidip, Kıbrıs seferinde hizmet ettiğini ibraz etmiştir. Bu sebeple Diyarbakir beylerbeyliğine hüküm yazılmıştır. Kürd Maksud'a düşenden bir gedik istihkak verilmiştir.⁶⁹ Kıbrıs Seferinde savaşanlardan biri de Şah Hüseyin'dir ve bunun Kıbrıs Savaşı'na katıldığını ise Behram Paşa bildirmiştir. Dolayısıyla Divan-ı Hümayun, Diyarbakir beylerbeyine bir yazı göndererek, Şah Hüseyin'e 5.100 akçelik terakki verilmesine hükmetmiştir.⁷⁰ Yine Magosa Kalesi kuşatmasında gönüllü savaşan ve yaralanan Mirza'ya tımar verildiği görülmektedir.⁷¹ Yine Diyarbakir beylerbeyliği sınırları içinde yaşayan Dönmez de Magosa'ya gitmiş, savaşmış, toprağı kazmış ve bu nedenle bir gedik almayı hak etmiştir.⁷² Diyarbakir beylerbeyliğine yazılan bir hüküm ile Hacı Şükrullah'a Kıbrıs savaşında fayda sağladığı için 18.000 akçelik tımar bahşedilmiştir.⁷³ Bütün bu bilgi ve belgeler, Kıbrıs Seferinde ve fethinde Ruha Sancağı'nın yadsınamaz faydaları olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Bu araştırma, Osmanlı Devleti'nin Kıbrıs'ı fetih sürecini, salt merkezî karar alma mekanizmaları veya büyük çaplı askerî harekâtlar perspektifinden değil, taşranın bu sürece nasıl entegre edildiği ve özel bir uzmanlık alanı üzerinden nasıl kritik bir rol oynadığı ekseninden okumayı amaçlamıştır. Mühimme defterlerine yansıyan resmî yazışma trafiği, dönemin kroniklerinde adı nadiren anılan Ruha (Urfa) Sancağı'nın, özellikle Magosa kuşatmasının seyrini değiştiren "lağım harbi"nde nasıl vazgeçilmez bir pay

⁶¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 8. 21.

⁶² BOA. A. DVNS. MHM. d. 8. 64.

⁶³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 20.

⁶⁴ BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 248.

⁶⁵ BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 410.

⁶⁶ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 880.

⁶⁷ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 940.

⁶⁸ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 40.

⁶⁹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 97.

⁷⁰ BOA. A. DVNS. MHM. d. 1.117.

⁷¹ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 89.

⁷² BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 111.

⁷³ BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 124.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

sahibi olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, Osmanlı sefer organizasyonunun beklenmeyen taktik ihtiyaçlar karşısında gösterdiği esnekliği ve derhal harekete geçirebildiği taşra kapasitesini gözler önüne sermektedir. Seferin ilk aşaması olan Lefkoşa'nın fethinin ardından, Magosa'daki şiddetli direniş, Osmanlı komutanlığını geleneksel kuşatma yöntemlerinden, kaleyi alttan oymaya dayalı uzmanlık gerektiren bir savaş tarzına yöneltmiştir. İşte bu kritik dönüşüm noktasında, Ruha Sancağı, bünyesinde barındırdığı örgütlü tımarlı lağımçı ve nakkâb birliği ile devletin imdadına yetişmiştir. Belgelerdeki ısrarlı, tekrarlı ve aciliyet vurgulu talimatlar, bu kaynağın sefer planlamasının başlangıcında yeterince öngörülememiş, ancak savaşın gidişatı zaruret haline getirdikten sonra vazgeçilmez hale geldiğini göstermektedir. Ruha'dan talep edilenlerin sadece "nefer" değil, "âlât ve esbâbı ile" sevk edilecek "üstat"lar olması, buradaki insan kaynağının sıradan bir avarız çıkarımından ziyade, belirli bir eğitim ve teçhizat düzeyini haiz profesyonel bir sınıf olduğuna işaret eder.

Çalışmanın bir diğer önemli çıkarımı, resmî arşiv kayıtları ile sözlü/edebî tarih aktarımı arasındaki derin uçuruma dikkat çekmesidir. Dönemin ana kroniklerinde Ruha'nın adının geçmemesi, zafer anlatılarının merkezî kahramanlar ve büyük muharebeler etrafında şekillenme eğiliminin bir sonucudur. Oysa Mühimme defterleri, zaferin arka planındaki sessiz ve hayati lojistik süreci belgeler. Ruha Beyi'ne defaatle gönderilen, gecikmelerin "asla özrün makbûl olmayacağı" tehdidini içeren hükümler ve Darendede Hasan gibi lağımçı serdarlarının yararlılıkları sebebiyle terakkiler alması, bu sancağın katkısının teorik bir tedarikten öte, sahada somut ve taltif edilmiş bir fiili katılım olduğunu kanıtlamaktadır. Nihayetinde Ruha Sancağı, Osmanlı devlet sisteminin, bir ucunda divan-ı hümayun diğer ucunda ise uzmanlaşmış taşra birimlerinin bulunduğu işleyişinin etkinliğini simgeleyen bir örnek teşkil eder. Kıbrıs'ın fethi, yalnızca padişahın iradesi veya serdar-ı ekremin dehâsı ile değil, aynı zamanda Ruha'daki bir nakkâbın kazmasıyla, bu kazmayı kuşanan askeri sevk eden sancak beyinin sorumluluğuyla ve bu süreci kayda geçiren merkezî bürokrasinin koordinasyonu ile gerçekleşmiştir. Bu makale, işte bu bütünsel ve iç içe geçmiş yapıyı gözler önüne sererek, Osmanlı askerî tarihi ve idarî teşkilatı çalışmalarına, birincil arşiv kaynaklarına dayalı mikro-tarihsel bir katkı sunmayı hedeflemiştir.

Kaynakça

Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi Başkanlığı (BOA)

BOA. A. DVNS. MHM. d. 1.117.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 3. 991

BOA. A. DVNS. MHM. d. 8. 21.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 8. 64.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 20.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 248.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 11. 410.

BOA. A. DVNS. MHM. 12. 39.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 12. 334.

BOA. A. DVNS. MHM. d.13. 35.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 40.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 89.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 97.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 111.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 124.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 13. 880.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 2.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 275.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 953.

BOA. A. DVNS. MHM. d. 14. 1299.

BOA. A. DVNS. MHM. 16. 1190

BOA. A. DVNS. MHM. d. 26. 126.

Araştırma ve Tetkik Eserler

Ataş, Bahargül. "Kıbrıs Fethi'nde Sanatsal ve Düşünsel Boyutuyla St.Nicholas Katedrali". *Tarihte Kıbrıs I.* ed. Osman Köse. Kıbrıs: Akdeniz Karpaz Üniversitesi, 2017.

Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü. *3 Numaralı Mühimme Defteri (966-968/1558-1560) Tıpkıbasım.* Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 1993.

Braudel, Fernand. *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası.* 2 Cilt. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1989.

Braudel, Fernand. *Akdeniz ve Akdeniz Dünyası.* çev. Mehmet Ali Kılıçbay. 2 Cilt. İstanbul: Eren Yayıncılık, 1989.

Canbolat, Hatice. "El-Meliku'l- Eşref Seyfeddin Barsbay (1422/1438)'ın Kıbrıs Seferleri". *Akademik Tarih ve Araştırmalar Dergisi* 10 (2024), 69-101. <https://doi.org/10.56448/ataddergi.1495178>

Cezar, Mustafa. *Mufassal Osmanlı Tarihi III.* Türk Tarih Kurumu, 1. Basım, 2011.

Çavuşdere, Serdar. "Selçuklular Döneminde Akdeniz Ticareti, Türkler ve İtalyanlar". *Tarih Okulu Dergisi* 4 (2009), 53-75.

Çetin, Altan. "Selçuklu ve Memlûklerin Doğu Akdeniz Ekonomi Politikasında Kıbrıs'a Dair Tespitler (13-14. Yüzyıllar)". *Türkiye İktisat Kongresi 2023.* ed. Yunus Pustu vd. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2024.

Çevikel, Nuri. *Osmanlı İdaresi Altında Kıbrıs'ın Siyasî, Sosyal ve İktisadî Tarihi (1571-1878).* Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1994.

II. Selim Döneminde Kıbrıs'ın Fethi: Ruha (Urfa) Sancağı'nın Stratejik Katkıları ve Askerî Organizasyon Rolü

Dündar, Recep. *Kıbrıs Beylerbeyliği (1570-1670)*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1988.

Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı. *Kıbrıs Seferi (1570-1571) Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi 3 Kısım*. Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Başkanlığı, 1971.

Haydar Çelebi (Feridun Bey). *Feridun Bey Münşeatı*. TBMM Kütüphanesi Yer no: 71-5305, 1858.

Hill, George. *Hill sir George, A history of Cyprus The Frankish Period, 1192-1432*. London: Cambridge at The University Press, 1948.

Kâtib Çelebi. *Tuhfetu'l-Kibâr Fî Esfâri'l-Bihâr*. İstanbul: Kocabı Yayinevi, 2007.

Kılıç, Remzi. "Fatih Devri (1451-1481) Osmanlı-Akkoyunlu İlişkileri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/14 (2003), 95-118.

Öğüt, Tahir. *18-19. YY'da Birecik Sancağında İktisadi ve Sosyal Yapı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2013.

Özkul, Ali Efdal. *Kıbrıs Adasının Sosyo-Ekonomik Tarihi (1726-1750)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırma Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. İstanbul: MEB, 1993.

Peçevî İbrahim Efendi. *Tarih-i Peçevî*. Eserin bulunduğu yer: University oh Toronto DR 511 p33 V 1., ts.

Safvet. "Yusuf Nasi". *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası* 16 (Teşrin-i Evvel 1328), 982-990.

Selanikî Mustafa Efendi. *Tarih-i Selaniki (971-1003/1563-1595)*. ed. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2. Basım, 1999.

Sezen, Tahir. *Osmanlı Yer Adları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2. Basım, 2017.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı. *Osmanlı Tarihi 1 Kısım*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2009.